

УДК 336.22

ПРАКТИКА СПРАВЛЯННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ

Юрій Е.О., Лисенко Н.П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розглянуто роль акцизного податку у формуванні доходної частини бюджету. Досліджено роль та проаналізовано структуру надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету України та бюджету Львівської області. Розкрито роль справляння акцизного податку в умовах децентралізації. Визначено основні недоліки чинного механізму справляння акцизного податку. Запропоновано рекомендації спрямовані на вдосконалення механізму справляння акцизного податку в Україні.

Ключові слова: податок, специфічні акцизи, акцизний податок, підакцизні товари, податкове адміністрування.

Постановка проблеми. Роль акцизного податку у соціально-економічних процесах визначається його здатністю регулювати інтерес виробників до входження у такі сфери бізнесу, як виробництво алкоголю, тютюну, транспортних засобів, паливо-мастильних матеріалів. Вилучення надприбутку з окремих високорентабельних галузей виробництва підакцизних товарів, а також зменшення споживання продуктів, які несуть шкоду здоров'ю та навколишньому середовищу є функціональним проявом та проблемами акцизного оподаткування. Акцизний податок здатний істотно впливати на процес прийняття рішень споживачами підакцизної продукції, а також на розподіл фінансових та інших видів ресурсів. Даний податок є дієвим інструментом реалізації в інтересах суспільства стратегічних цілей і завдань державної політики – соціально-економічної та фіскальної, чіткого гармонічного поєднання є запорукою сталого перспективного розвитку країни. Тому доцільним є дослідження основних тенденцій справляння акцизного податку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми справляння акцизного податку в Україні досліджували такі вчені, як: Л.П. Сідельнікова, П.М. Боровик, А.В. Пислиця, Ю.Ю. Слободянюк, Є.В. Хорошаєв, П.К. Бечко, В.І. Довгалюк та інші. У своїх працях вони описували теоретичні сторони та сутність оподаткування акцизним податком, а також обґрунтували підходи до управління даною категорією.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд з цим, в працях перелічених науковців а також в дослідженнях інших вчених, присвячених зазначеній проблематиці, недостатньо обґрунтовано напрями вирішення проблем справляння акцизного податку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення сутності, значення та основ оподаткування товарів акцизним податком, аналіз складу і структури надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету та до бюджету Львівської області, та виявлення проблем справляння акцизного податку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Акцизний податок є одним з найбільш практичних засобів мобілізації доходів бюджету держави, що дозволяє швидко та систематично накопичувати необхідні для функціонування держави великі суми. Акцизний податок – це непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених цим Податковим кодексом як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції) [1]. Через цінові механізми податок може непрямим впливати на обсяги виробництва та реалізації окремих підакцизних товарів як на митній території України, так і в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Для виконання державою своїх функцій необхідно постійно наповнювати бюджет. З метою визначення ролі акцизного податку в наповненні доходної частини бюджету та його впливу на поведінку платників, доцільно проаналізувати

зувати доходи Зведеного бюджету України за 2013-2015 роки, які відображені в табл. 1.

Загалом спостерігається зростаюча тенденція доходів (на 43% в 2015 році з порівняннн з 2014 роком) протягом аналізованого періоду. Найбільшу питому вагу в загальних доходах (77,9% в 2015 році) займають податкові надходження, сума яких склала 507,64 млрд. гривень (що на 2,2% більше плану). За цим показником відбувся приріст (на 73,8% в 2015 році порівняно з 2014 роком і на 64,8% порівняно з 2013 роком). Найбільшу питому вагу в податкових доходах Зведеного бюджету займали непрямі податки. Зокрема, питома вага акцизного податку в з кожним роком збільшувалась, і найбільший приріст відбувся в 2015 році.

В табл. 2 відображений деталізований аналіз акцизного податку, з якого видно, що за загальними обсягами спостерігається зростаюча динаміка.

Приріст податку з вироблених в Україні підакцизних товарів склав 10,54 млрд. грн. (37,3%) в 2015 році в порівняннн з 2014 роком і

11,06 млрд. грн. (39,9%) в порівняннн з 2013 роком. Його питома вага в 2013 році становила 75,6%, в 2014 році – 62,6%, в 2015 році – 54,8% від загальної суми акцизного податку. За категорією товарів ввезених на митну територію України також спостерігається стабільний приріст (на 44,3% в 2015 році в порівняннн з 2014 роком та на 171,9% в порівняннн з 2013 роком).

Питома вага акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) в 2013 році становила – 24,4%, в 2014 році – 37,4%, в 2015 році – 34,4% від загальної суми акцизного податку.

В зв'язку з внесенням змін до Податкового кодексу з 2015 року почалося справляння акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, який в становив 7,68 млрд. грн., або 10,8% від загальної структури.

З рис. 1 видно, що в структурі акцизних надходжень з вітчизняних товарів переважають спиртні напої, тютюнові вироби та нафтопро-

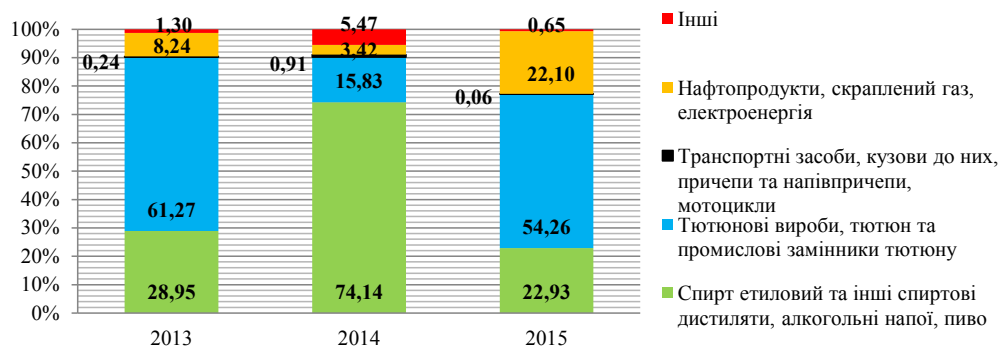

Рис. 1. Структура надходжень акцизного податку із вироблених в Україні товарів за період 2013-2015 роки

Джерело: розроблено авторами за даними [2, 3, 4]

Аналіз обсягів основних податкових надходжень Зведеного бюджету України за 2013-2015 роки

Показники	2013 рік		2014 рік		2015 рік		Відхилення (+,-) звітнього періоду до	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	2013 року	2014 року
Податкові надходження, в т. ч.:	353,97	79,9	367,51	80,6	507,64	77,9	153,67	140,12
акцизний податок	36,67	8,3	45,10	9,9	70,80	10,9	10,4	45,10
податок на додану вартість	128,27	29,0	139,02	30,5	178,45	27,4	36,2	139,02
мито	13,34	3,0	12,61	2,8	40,30	6,2	3,8	12,61
Всього доходів	442,79	100	456,07	100	651,97	100	209,18	195,90

Джерело: розроблено авторами за даними [2, 3, 4]

Динаміка обсягів надходжень акцизного податку до Зведеного бюджету України в 2013-2015 роках

млрд. грн.

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Відхилення (+,-) звітнього періоду до	
				2013 року	2014 року
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	27,72	28,24	38,78	11,06	10,54
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	8,95	16,86	24,33	15,38	7,47
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів			7,68	-	-
Загальна сума акцизного податку	36,67	45,10	70,80	34,13	25,70

Джерело: розроблено авторами за даними [2, 3, 4]

дукти. В 2014 році структурна ситуація дещо змінилась і найбільшу питому вагу почали займати спиртні напої (збільшивши свою частку на 45,2%), проте в 2015 році питома вага даного елемента зменшилась до 22,9%.

Тютюнові вироби мали найбільшу частку в 2013 та в 2015 роках (61,3% та 54,3% відповідно). В 2015 році значно збільшили свою питому вагу нафтопродукти, скраплений газ та електроенергія (з 3,4% в 2014 році до 22,1%).

На рис. 2 зображено структуру надходження акцизного податку з імпортованих товарів.

З графіку видно, що структура цього податку суттєво відрізняється від надходжень акцизу з вітчизняних товарів за рахунок більших надходжень акцизу з нафтопродуктів та скрапленого газу.

В 2014 році спостерігається зменшення питомих ваг усіх елементів надходжень, окрім надходжень від нафтопродуктів, які збільшились на 14,3%. В 2015 році дана тенденція продовжилась, крім того, збільшилась питома вага надходжень від транспортних засобів та інші надходження.

За січень-жовтень 2016 року надходження від акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів склали 39,7 млрд. грн. (що на 27,5% більше за аналогічний період минулого року), надходження від акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів – 25,4 млрд. грн. (що на 29,7% більше за аналогічний період минулого року), надходження від акцизного податку реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів – 8,6 млрд. грн. (що на 36,5% більше за аналогічний період минулого року).

Місцеві бюджети є вагомою складовою бюджетної системи країни, а зміна умов їх формування і виконання може суттєво позначитися на збалансованості бюджетної системи, фінансовій безпеці країни в цілому [8, с. 74]. З метою підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів впроваджено процес бюджетної децентралізації. Так, передбачається збільшення джерел формування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок запровадження нового виду податку – акцизного податку з роздрібною продажу підакцизних товарів. З точки зору бюджетної децентралізації акцизний податок з роздрібною продажу підакциз-

них товарів буде виступати суттєвим резервом наповнення місцевих бюджетів.

Досвід його справляння впродовж 2015 року виявився успішним. В табл. 3 відображено дані виконання плану по надходженнях акцизного податку Львівської області в 2015 році.

Так, до загального фонду місцевого бюджету за звітний період надійшло 530,86 млн. грн. акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів. За цим показником спостерігається перевиконання плану на 11,1%. Даний податок займає 10,0% від загальної суми податкових надходжень і 2,9% від всієї суми доходів.

Таблиця 3
Надходження акцизного податку до бюджету
Львівської області в 2015 році

млн. грн.

Показник	2015 рік		
	Затверджено розписом на рік з урахуванням змін	Виконано з початку року	% виконання
Податкові надходження	4 892,10	5 334,59	109,0
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	477,88	530,86	111,1
Всього доходів	17 684,71	18 454,05	104,4

Джерело: розроблено авторами за даними [5, 6]

Крім того, за даними Звіту про виконання Плану роботи Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області за 2015 рік, впродовж 2015 року видано 55,7 млн. шт. марок акцизного податку для маркування алкогольних напоїв вітчизняного виробництва та 88,7 млн. шт. для маркування тютюнових виробів вітчизняного виробництва. За результатами проведення оперативних заходів вилучено з незаконного обігу підакцизних товарів на суму 21,8 млн. грн., а саме: тютюнові вироби – 406,7 тис. пачок на загальну суму 7,87 млн. грн.; готова лікєро-горілч-

Рис. 2. Структура надходжень акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів за 2013-2015 роки
Джерело: розроблено авторами за даними [2, 3, 4]

на продукція – на суму 4,2 млн. грн.; спирт – на суму 4,1 млн. грн.; автотранспортні засоби – 9 автомобілів вартістю 4,6 млн. грн.

За січень-лютий 2016 року надходження від акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів в Львівській області склали 110,9 млн. грн. (або 21,2% від запланованого обсягу надходжень акцизного податку в 2016 році).

Як видно, акцизний податок – це один з найбільш ефективних податків з фіскальної точки зору. Незважаючи на те, що застосування акцизного податку в Україні має понад двадцятирічну історію і на сьогодні найбільш актуальними залишаються питання визначення оптимального рівня акцизного оподаткування, зниження рівня тінізації ринку підакцизних товарів, підвищення ефективності його використання у регулюванні якісних та кількісних параметрів вказаного ринку. В Україні акцизне оподаткування має ряд недоліків, які знижують його фіскальну ефективність і регуляторні можливості, незважаючи на досить тривалу історію становлення його розвитку.

Основні недоліки чинного механізму справляння акцизного податку [7, с. 78]:

- суттєве підвищення ставок акцизного податку зумовило з одного боку зростання цін на підакцизні товари, а з іншого збільшення обсягів тінювого обігу підакцизних товарів;

- недостатній рівень захисту від підробок вітчизняних акцизних марок;

- недостатній рівень повноважень працівників податкових та митних органів задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів, а також недостатній рівень відповідальності за їх дії чи бездіяльності у сфері контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

- відсутність безпосередньої залежності від розміру доходів платників. Групи осіб з низьким рівнем доходу як податок у ціні споживчих товарів сплачують більшу частку свого доходу порівняно з високодохідними групами;

- відносна дорожнеча їх адміністрування та недостатня ефективність у частині поліпшення структури споживання через зменшення в ній частки шкідливих товарів, оскільки відбувається зміщення таких товарів в «тінювий» сектор.

Висновки і пропозиції. Ефективність і стабільність системи оподаткування залежить насамперед від запровадження та відповідного використання оптимальної моделі формування достатньої дохідної бази бюджетів різних рівнів, в тому числі і за рахунок основного їх джерела – податкових надходжень. Одним з бюджетоформуючих податків в Україні є акцизний податок, однак, на сучасному етапі розвитку України в

механізмі його адміністрування наявні певні проблеми та неузгодженості.

Фіскальна ефективність акцизного податку з року в рік зростає, при цьому найбільший приріст надходжень від акцизного податку до бюджету держави спостерігався у 2015 році. У 2014 році надходження від акцизного податку продовжують зростати швидшими темпами, ніж у 2013 році, що було викликано підвищенням ставок акцизного податку на деякі види товарів та зростанням обмінного курсу євро до гривні. Акцизний податок є одним з загальнодержавних податків, який забезпечує дохідну частину місцевих бюджетів. Даний податок займає 10,0% від загальної суми податкових надходжень і 2,9% від всієї суми доходів бюджету Львівської області.

Основними проблемами щодо оподаткування акцизним податком в Україні є: використання різноманітних схем ухилення від сплати акцизного збору, а також інших податків у сфері обігу підакцизних товарів; визначення оптимальних ставок оподаткування даної продукції; складність контролю за відпуском спирту етилового спиртовими заводами, повнотою його отримання виробниками алкогольних напоїв та подальшим використанням у виробничому процесі; недостатнє виконання акцизним податком функції обмеження споживання шкідливих для здоров'я людини товарів.

Основними кроками на шляху вдосконалення механізму справляння акцизного податку можуть бути:

- забезпечення стабільності ставок податку протягом тривалого періоду (як мінімум – 3-5 років);

- розширення прав та підвищення рівня відповідальності працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів;

- збалансування фіскальної та регулюючої складової використання акцизного податку з лікоро-горілчаної та тютюнової продукції;

- запровадження єдиної автоматизованої електронної системи моніторингу та контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, що дозволить як підвищити ефективність державного контролю, так і дозволить оцінити реальну картину сучасного стану даного ринку;

- запровадження системи контролю за виробництвом та обігом спиртовмісних рідин у безперервному потоці з метою унеможливлення виробництва спирту під виглядом спиртовмісних рідин.

Податковим кодексом України вже внесено певні зміни до порядку справляння акцизного податку, зокрема, розширено коло платників акцизного податку, розширено коло підакцизних товарів, встановлено специфічні ставки для нафтопродуктів та тютюнових виробів.

Список літератури:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2013 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666>
3. Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=257806>
4. Звіт про виконання Зведеного бюджету України за 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515>
5. Річний звіт про виконання бюджету Львівської області за 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.loda.gov.ua/zvit_pro_vykonannya_byudzhetu_oblasti

6. Звіт про виконання Плану роботи Головного управління Державної фіскальної служби у Львівській області на 2015 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lv.sfs.gov.ua/data/files/129396.pdf>
7. Боровик П.М. Недоліки сучасного вітчизняного механізму справляння акцизного податку [Електронний ресурс] / П.М. Боровик, В.П. Бечко, Я.В. Яценко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2 (1). – С. 73-81. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2(1)_10)
8. Юрій Е.О. Децентралізація державного управління та її вплив на фінансове забезпечення місцевого самоврядування [Текст] / Е.О. Юрій, О.І. Бевзюк // Молодий вчений. – 2015. – № 3. – С. 72-76.

Юрій Э.А., Лысенко Н.А.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ПРАКТИКА ВЗИМАННЯ АКЦИЗНОГО СБОРА В УКРАИНЕ

Аннотация

Рассмотрена роль акцизного налога в формировании доходной части бюджета. Исследована роль и проанализирована структура поступлений акцизного налога в Сводный бюджет Украины и бюджет Львовской области. Раскрыта роль взимания акцизного налога в условиях децентрализации власти. Определены основные недостатки действующего механизма взимания акцизного налога. Предложены рекомендации направленные на совершенствование механизма взимания акцизного налога в Украине. **Ключевые слова:** налог, акцизный налог, подакцизные товары, местный бюджет, налоговое администрирование.

Yurii E.A., Lysenko N.A.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THE PRACTICE OF CHARGING OF EXCISE DUTY IN UKRAINE

Summary

The paper investigates the impact of excise tax on formation of budget revenues. Contribution of excise duty to the revenues of the State Budget of Ukraine is analyzed. Dynamics of proceeds of excise tax local budget of Lviv region are estimated. Also, the article examines the influence of proceeds of excise tax for the process of decentralization. Disadvantages of the procedure for collecting the excise tax are lighted up. Recommendations of improving of the procedure for collecting the excise tax are offered.

Keywords: tax, excise tax, excisable goods, local budget, tax administration.